

www.ketab.ir

بابایی، رضا، ۱۳۴۳-

بهرت بنویسیم. ویراست دوم / رضا بابایی. - قم: نشر ادیان، ۱۳۹۰.
۳۰۴ ص - (نشر ادیان).

ISBN: 978-964-2908-48-6

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا.

ویراست دوم

۱. فن نگارش - راهنمای آموزشی. الف. نشر ادیان. ب. عنوان.

فا ۸۰۸/۰۴۴

PIR ۲۸۳۹ / ب ۱۶ پ ۹

۱۳۹۰

۲۳۱۲۹۲۲

کتابخانه ملی ایران

بهتر بنویسیم

درس نامه درست نویسی ساده نویسی و زیبانویسی

رضا بابایی

بهتر بنویسیم؛ درس نامه درست نویسی، ساده نویسی و زیبانویسی / ویراست دوم

- مؤلف: رضا بابایی
- تهیه: پژوهشکده ادیان و مذاهب
- ناشر: نشر ادیان
- نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۰
- چاپ: نگارش
- شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- قیمت: ۵۲۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۰۸-۴۸-۶
- حق چاپ و نشر محفوظ است.

● مراکز پخش:

تهران، خ حافظ، نرسیده به چهارراه کالج، نیش کوچه بامشاد، شماره ۴۰۹،
پکنا (بخش کتب اسلامی و انسانی) تلفن: ۵ - ۸۸۹۴۰۳۰۳ (۰۲۱)
قم، پردیسان، روبه روی مسجد امام صادق (ع)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۱۳ - ۲۸۰۲۶۱۰ (۰۲۵۱)، نمابر: ۲۸۰۳۱۷۱ (۰۲۵۱)

به نام خداوند جان و خرد

لفظ و معنا که یکی بر زبان و قلم جاری است و دیگری در ذهن، آنچنان مقهور یکدیگرند که زشتی و زیبایی، و قوت و ضعف را از همدیگر به ارث می‌برند. سخن زیبا جامه‌ای است که معنای زیبا را زیباتر می‌کند و البته اگر بر پیکره اندیشه ناصواب پوشانده شود، آن را نیز فریبا می‌کند. از این رو، علاوه بر درست‌نویسی که ضرورت است، بهترنویسی نیز فضیلتی است والا برای صاحبان قلم و خدمتی است پایا برای صاحبان اندیشه.

دانشگاه ادیان و مذاهب، که از آغاز اهتمامی خاص به بهینه‌سازی آثار نوشتاری خود داشته است، طبیعی است که به قواعد و آداب نوشتن و به مهارت‌ها و گونه‌های نگاشتن توجهی ویژه داشته باشد. خدا را سپاس گزاریم که اثر خامه سخن‌شناس گرانمایه، جناب آقای رضا بابایی در اولین چاپش، اقبال اهل قلم و اندیشه را در پی داشت و در میان پژوهشگران و نویسندگان، جایگاهی درخور یافت. اکنون با قدردانی از این گوهرشناسی و با سپاس مجدد از نویسنده گرامی، دومین ویراست کتاب را که با حذف و اضافات فراوان همراه است، به جامعه علمی کشور تقدیم می‌کنیم و امید می‌بریم که در آینده‌ای نه چندان دور، توفیق نشر ویراست‌های دیگر کتاب را با نظر داشت یادآوری‌ها و رهنمودهای اهل نظر داشته باشیم.

پژوهشکده ادیان و مذاهب

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار.....
۱۵	فصل نخست: پایه‌های نظری.....
۱۷	نویسنده کیست؟.....
۱۹	پایه‌های نویسندگی.....
۲۰	یک. ذوق و استعداد درونی.....
۲۴	دو. تجربه.....
۲۸	سه. مطالعات روزآمد و پراکنده.....
۳۱	چهار. دانش و تخصص.....
۳۴	پنج. مخاطب‌شناسی.....
۴۰	بایسته‌های مخاطب‌مداری.....
۴۵	فصل دوم: درست‌نویسی.....
۴۷	مقدمه.....
۴۹	سنجه‌های درست‌نویسی.....
۵۰	۱. نظم و نثر کهن فارسی.....
۵۱	۲. دستور زبان فارسی.....
۵۲	۳. زبان گفتاری.....
۵۴	۴. زبان نوشتاری.....

خطاهای نوشتاری.....	۵۷
یک. غلط‌های املائی.....	۵۸
دو. غلط‌های انشایی.....	۶۲
۱. بیگانه‌گرایی.....	۶۳
۲. گرت‌برداری.....	۶۷
۳. شکل‌های بیگانه.....	۷۴
۴. ندیدن بار کلمه.....	۷۷
۵. خطاهای دستوری و لغزش‌های کاربردی.....	۸۱
۶. کاربردهای بی‌معنا و نابجای کلمات.....	۹۸
۷. حسن‌فصح.....	۱۰۹
سه. درستی و سستی.....	۱۱۴
۱. درازنویسی.....	۱۱۷
۲. عطف‌های بیهوده.....	۱۱۹
۳. صفت‌های هرز و ناهمگون.....	۱۲۳
۴. فعل مجهول.....	۱۲۵
۵. تأکید بی‌جا.....	۱۲۸
۶. افعال، صفات و اضافات پیاپی.....	۱۳۰
۷. چند نمونه دیگر.....	۱۳۰
فصل سوم: ساده‌نویسی.....	۱۳۳
فضیلت و ضرورت ساده‌نویسی.....	۱۳۵
تاریخچه ساده‌نویسی.....	۱۳۸
عوامل ساده‌نویسی.....	۱۴۱
۱. زمینه‌های ذهنی ساده‌نویسی.....	۱۴۱
۲. عوامل فنی و مهارت‌های قلمی برای ساده‌نویسی.....	۱۴۴
۱-۲. معیارنویسی.....	۱۴۵

۲-۲.	بهره‌مندی از زبان گفتاری	۱۵۰
۳-۲.	نزدیکی اجزای اصلی جمله به یکدیگر	۱۵۴
۴-۲.	کوتاه‌نویسی	۱۵۶
۵-۲.	همواری و بی‌تکلفی	۱۶۱
۶-۲.	چینش طبیعی	۱۶۲
۷-۲.	پیوستگی معنایی میان نهاد و گزاره	۱۶۵
۸-۲.	ترتیب منطقی جملات	۱۶۶
۹-۲.	کاستن از فعل‌های مرکب با معانی مجازی	۱۶۸
۱۰-۲.	تتابع افعال و اضافات	۱۷۰
۱۱-۲.	پرهیز از تراکم استعارات و کنایات	۱۷۱
۱۲-۲.	جلوگیری از کوتاهی‌های زبان	۱۷۱
۱۳-۲.	پاراگراف‌بندی درست	۱۷۲
۱۴-۲.	استقلال واژه‌ها	۱۷۶
۱۵-۲.	نشانه‌گذاری	۱۷۸
۱۸۱.	فصل چهارم: زیبانویسی	
۱۸۳.	مقدمه	
۱۸۸.	۱. سازگاری و همبستگی	
۱۹۱.	پایه‌های نظری تناسب	
۱۹۶.	نمونه‌هایی از نشر	
۲۰۰.	یک مثال از ترجمه قرآن	
۲۰۱.	۲. غنای واژگانی و تنوع کلامی	
۲۰۲.	یک. غنای واژگانی	
۲۰۵.	دو. تنوع در ساختمان جمله	
۲۱۲.	سه. تنوع در لحن	
۲۱۵.	چهار. تنوع در تکرار و تکرار (کنایه)	

۲۲۲.....	۳. خاص نویسی
۲۲۴.....	خاص نویسی با فعل های ساده
۲۲۶.....	فواید خاص نویسی
۲۲۹.....	۴. زنده نویسی
۲۳۲.....	۵. محسوس نویسی و تصویر سازی
۲۳۹.....	۶. حلّ
۲۴۷.....	۷. تلخیص
۲۵۳.....	۸. آهنگ کلام
۲۵۶.....	۹. صمیمیت و شوخ طبعی
۲۵۸.....	شوخ طبعی
۲۶۳.....	۱۰. حسن مطلع و مقطع
۲۶۵.....	حسن مقطع
۲۶۷.....	پیوست یک:
۲۶۷.....	شیوه خط فارسی
۲۷۳.....	املائی کلمات مرکب
۲۷۵.....	پیوست دو: نشانه گذاری
۲۸۲.....	پیوست سه: برخی برابرهای فارسی
۳۰۰.....	گزیده منابع

پیش‌گفتار

گر نبودی در جهان امکان گفت
کی توانستی گل معنی شکفت^۱

«بهترنویسی»، آرزوی هر کسی است که دستی به قلم دارد و خواستار گفت‌وگوی نوشتاری با دیگران است. با این آرزوی مقدس، چه باید کرد؟ حواله به تقدیر کنیم یا باید آستین بالا زد و کاری کرد؟ کتاب حاضر، راه دوم را برگزیده و به قدر وسع خود کوشیده است که تقدیر را مهمان تدبیر کند.

سخن درباره «بهترنویسی» فراوان است و من در کتاب حاضر، بسیاری از آنچه را که لازم می‌دانستم، گفته‌ام؛ اما خواننده گرامی، باید بداند که «هزار نکته باریک‌تر از مو» در جهان قلم وجود دارد و این سرتراشی‌ها شاید درد چندانی را دوا نکند؛ بلکه باید سال‌ها آموخت و تجربه اندوخت و ذوق و کوشش و توفیق را به هم آمیخت تا شود آنچه باید بشود.

برای بهترنویسی، دست‌کم، باید چهار گام بزرگ برداشت. هر یک از این گام‌ها، موضوع یکی از بخش‌های این کتاب است: فصل نخست، درباره پایه‌های نظری و زیرساخت‌های نرم‌افزاری نویسندگی است. نوشتن

همچنان که محتاج سخت‌افزار، یا همان لوازم التحریر است، آمادگی‌های نرم‌افزاری یا نظری هم می‌خواهد. اهمیت این فصل، اگرچه کاربردی نیست، به‌غایت راهبردی است. فصل دوم کتاب، شماری از اصول و نکته‌های درست‌نویسی را باز می‌گوید. مباحث درست‌نویسی، هیچ‌گاه پایان نمی‌پذیرد؛ اما بسیاری از آنچه به کار نویسندگان مقالات علمی می‌آید، در این فصل آمده است. در فصل سوم، از فواید و قواعد ساده‌نویسی سخن گفته‌ایم. به رغم اهمیت ساده‌نویسی، درباره آن کمتر سخن گفته‌اند و کمتر از کمتر، برای آن قانون و قاعده یافته‌اند. آموزش‌ناپذیری آن نیز مزید بر علت شده است. به همین دلیل، شاید بتوان گفت فصل ساده‌نویسی کتاب حاضر، از نخستین گام‌ها در این زمینه است.

عنوان و موضوع فصل پایانی کتاب، زیبانویسی است. در این فصل، از میان انبوه آرایه‌های بدیع و بلاغت، ده آرایه را که در نثر معاصر کارایی و دلبری بیشتری دارد، برگزیده و بازگفته‌ام. زیبانویسی، گریزپاتر از آن است که همواره در خدمت ما و قلم ما باشد؛ به‌ویژه در کتاب‌ها و مقالات علمی. بدین رو در مقدمه فصل چهارم، توضیح داده‌ام که زیبانویسی در نوشته‌های علمی، چه معانی و افق‌هایی دارد و نسبت آن با ساده‌نویسی چیست.

کتاب حاضر، معطوف به توانایی‌های قلم در مقالات و تألیفات علمی است. «نویسنده» در کشور ما و بلکه در جهان، بیشتر برای داستان‌نویس یا مانند آن، به کار می‌رود. در تعریف دیگری که هر روز پذیرفتنی‌تر می‌شود، نویسنده، معنایی عام می‌یابد. در این معنا و کاربرد، نویسنده کسی است که ساختار اثر و بافتار زبانی آن، تا حدی ذهن و ضمیر او را به خود مشغول می‌کند. این سخن هرگز به این معنا نیست که نویسندگان، فارغ از محتوا، به ظاهرسازی و آرایه‌پردازی دل‌خوش‌اند؛

بلکه سخن بر سر «زبان‌آگاهی» است. نویسنده، افزون بر معنا و محتوا، زبان را نیز می‌بیند و به آن می‌اندیشد. در چنین تعریف و تقسیمی، نسبت میان مؤلف و نویسنده از نوع نسبت‌های عموم و خصوص من وجه است؛ یعنی بسا مؤلفانی که نویسنده نیستند و بسا قلمزنان هنرمندی که اگرچه خوش می‌توانند نوشت، اما سخن نغز و نادری برای گفتن و نوشتن ندارند. بنابراین هر مؤلفی، می‌تواند نویسنده هم باشد، اگر علاوه بر محتوا به چهره ساختاری اثر خویش نیز بیندیشد و چنان بنویسد که در اندازه و برازنده محتوا باشد.

به هر روی کتاب حاضر، نمایشگاه تجربه‌ها و دانسته‌های دانش‌آموزی است که سال‌ها به کیمای سخن اندیشیده است و به معجزه گفت‌وگو ایمان دارد و به پیروزی قلم بر نادانی، و اندیشه بر سرگردانی، امید بسته است.

رضا بابایی